

Az ó-testamentumi véres áldozatok és azokban a vér jelentősége.¹⁾

Az ó-testamentumi vallás, teljesen kialakult rendszerében az áldozó-vallások közé tartozik; ami azt jelenti, hogy a nép és az Isten, illetve az egyes ember és az Isten közt való viszony fenntartásának eszközei között az áldozatok foglalják el benne a legelső helyet.

Ilyen nagy jelentőségük lévén az áldozatoknak, azoknak egészen kidolgozott rendszere áll előttünk az ó-testamentumban, főként a Mózes öt könyvében és Ezekiel próféta könyvének 40—48. fejezeteiben. Az áldozatok e kidolgozott rendszerének gyökerei messze nyúlnak vissza a múltba. A későbbi zsidó hagyomány az egész áldozati rendszert Mózesre, illetve a Mózesnek adott isteni kijelentésre vezette vissza. A történeti igazság azonban az, hogy az áldozatok már Mózes előtt is szerepeltek a zsidó nép őseinek vallásában, s hogy Mózes, bár kétségtelenül tett intézkedéseket a nemzeti áldozó-kultuszt illetőleg, de nem alkotta meg az áldozatoknak azt a teljesen kidolgozott rendszerét, a mely a nevéről nevezett könyvekben előttünk áll, hanem ez az áldozati rendszer csak lassanként és fokozatosan fejlődött ki minden részletében és csak a babyloni fogság után, a második jeruzsáلمي templom mellett nyerte meg teljes kialakulását és véglegesíttetését.

A kritikai vizsgálódás meglehetősen összefüggéssel és bizonyossággal összeállította már a papi áldozati-tóráh fejlődése történetét, s eléggé leszűrődtek már azok az elméletek is, a melyek ez áldozati-tóráh eredetét és alap gondolatait megmagyarázni igyekeznek. Az ó-testamentumi áldozati rendszernek történeti kialakulására és az eredetét és alap gondolatait magyarázni igyekvő elméletek ismertetésére azonban nem akarok itt kiterjeszkedni. Csupán teljesen kialakult formájában kívánom ismertetni az áldozati rendszert, hogy reámutassak annak alapelveire s az áldozatok jelentőségére. Sőt még itt

¹⁾ Ez a dolgozat, a melynek a rituális vérvádról szóló második része a Prot. Szemle 1913. évi 10-dik füzetében jelent meg, a Bethlen Gábor Kör által rendezett felolvasásokra készült s általában laikus közönség előtt olvasgatott fel, múlt évi október 18-án. Ez a körülmény legyen magyarázata általános, ismertető természetének és a szakszerű, tudományosabb fejtegetésektől tartózkodásának. Szerző.

is szűkebbre vonom a vizsgálódás körét. Kirekesztem belőle a vértelen áldozatokat; részint azért, mivel ezek általában véve csak a véres-áldozatok kiegészítői voltak; részint pedig azért, mivel csak ritka esetben csatlakozott hozzájuk a kiengesztelés fogalma. Azokról az áldozatokról szölok tehát csak, a melyekben áldozati vér szerepelt s a melyekhez a kiengesztelés fogalma csatlakozott.

* * *

A véres-áldozatok rendszerének középponti alapgondolata a substitutió. A substitutiónak az a felfogása, a mely a véres-áldozatok kifejlődött rendszeréből visszatükröződik, kétség-telenül nem ősi és eredeti, hanem csak későbbi fejlemény. Eredetileg mindenestre bensőbb és mysticusabb volt a viszony az áldozó, az áldozati állat és az áldozatot elfogadó istenség között, mint a hogyan azt a kifejlett áldozati rendszer felmutatja; nem az levén azonban céloim, hogy ennek a viszony-nak az eredeti mibenlétét s az ősi, primitiv alapgondolatok átalakulása történetét fejtegessem, azt mellőzöm is, hanem csak arra mutatok reá, hogy az áldozatok teljesen kifejlett rendszere miként fogja fel a substitutiót, először, mint általános, alapvető gondolatot, azután pedig mint az egyes áldozatoknál érvényesülő engesztelő alapelvet.

Az ó-testamentumi vallás alapfelfogása szerint minden, a mi a világon van, Istennek köszöni eredetét és fenntartását. Neki köszönheti ezeket az ember is, s neki köszönheti különösképen a zsidó nemzet, mint Istennek kiválasztott, szövetséges népe.

Az ó-testamentum vallásos felfogása, úgy eredetében, történeti kialakulásában és nemzeti és vallás erkölcsi történetében Isten hatalmára és kegyelmére alapítja a zsidó nép életének minden mozzanatát. Mindaz, a mivel a nép rendelkezik: létezése, nemzeti, vallás erkölcsi és anyagi javai, szövetséges Istene hatalmának, megtartó és megáldó kegyelmének bizonyosságai. A nép tehát mindenestől fogva szövetséges Istenéé, s minden, a mivel rendelkezik, Istene adománya. A zsidó nép, szövetséges Istenével való benső viszonyában, szent nép és papok birodalma (II. Móz. 19 : 6), a melyen, életének minden nyilvánulásában Istene szentségének bélyege kell hogy tükröződjék és mindenestől fogva Istenének legyen szentelve.

Ennek az Istennek szenteltségnek, úgy az egész népet, mint annak egyes tagjait illetőleg, az Istennek való teljes önátadásban, az önfeláldozásban kellene megvalósúlnia. A míg azonban ez az önfeláldozás más vallásokban, a világszemlemben való beleolvadhatás végett, vagy a testet megsemmisítő és

egészen az öngyilkosságig fokozódható önkínzásban, vagy a léleknek minden, e véges világhoz tartozó dologtól való kiüresítésében történik meg, addig az ó-testamentumi vallás fogság utáni, levitikus formájában a nép és az egyén önfeláldozását az áldozatok helyettesítik.

Az önfeláldozásnak ez a symbolicus helyettesítő jellege csak halványan tükröződik vissza a vér nélküli áldozatokból, a melyekben inkább az Istentől való függés s a földi javak tőle nyereséért való köszönet és hálaérzései a dominálók. De erőteljesen domborodik ki a véres-, legfőképen pedig az engesztelő áldozatoknál.

Kidomborodik legelső sorban is abban, hogy az áldozat anyagának olyan valaminek kell lennie, amit a nép, vagy az egyes nemcsak a magáénak mondhat, hanem a mit, Istene áldó kegyelme mellett, a maga munkájával és küzködésével is szerzett. Ilyenek: hadi zsákmánya, földje és fája termése, barmainak fajzása, háza, földje és a saját hozzátartozói vagy szolgái. A hadi zsákmánynak, vagy abból egy résznek tényleges feláldozására, vagy pedig kultuszi célokra rendelésére elég bőven találunk adatokat a zsidó nép harcás korából (Gen. 14 : 18—20, Num. 31 : 25—54, Józs. 6 : 17—19, Biv. 8 : 24—27. I. Sám. 15 fejj., 21 : 9, II. Sám. 8 : 7—12 stb.), habár nincs is erre nézve általános érvényű és kötelező erejű rendelkezés; — a háznak, földnek, baromnak, embereknek fogadalomból Istennek áldozását a törvény megengedi (Lev. 27 fejj.), — a föld és fa első termésének, az évi termés 1/10 részének, a barmok hímnemű első fajzásának és az első szülött fiaknak feláldozását, illetve az első szülött fiak megváltását pedig egyenesen parancsolja (Ex. 22 : 29, 23 : 19, Num. 15 : 17—21; — Levit. 27 : 30; — Ex. 13 : 1, 12, 13, 34 : 19, 20, Levit. 27 : 26, 27; — Ex. 13 : 1, 12, 34 : 19, Num. 3 : 13, — Num. 13 : 12, 46, 47, 18 : 15). Az önfeláldozás, illetve Istennek szentelés egyik nemének tekinthető továbbá a körülméletkedés (Gen. 17 : 9—14, Ex. 4 : 24—26), valamint az egész életre, vagy csak egy időre szóló nazirság (Num. 6 fejj., Sámson, Sámuel) is.

Kidomborodik továbbá az áldozat symbolicus helyettesítő jellege a véres-áldozat bemutatásának ceremoniáiban. Az áldozati állat, akár az egész népért, akár az egyesért áldoztatott fel, mindenkor úgy állíttatott Isten elé, mint az áldozó helyettesítője. Az áldozó maga, vagy ha az áldozat az egész népért mutatott be, annak representálója vezette vagy vitte az áldozati állatot az Isten színe elé; annak jelzéséül, hogy az áldozati állat az ő nevében és ő helyette áldoztatik fel, két kezét reátette az áldozati állat fejére, maga ontotta ki annak vérért (Lev. 1 : 2—5, 3 : 1, 2., 4 fejj., 7 : 7) és a békeáldozatoknál maga emelte fel, illetve löbbálta meg az oltár

előtt az áldozati állatból a papnak eső részt (Ex. 29 : 22 - 28, Lev. 7 : 28—36). Ettől a ceremóniától csak a szárnyasok feláldozásánál volt eltérés bizonyos részletekben.

Legjobban kidomborodik azonban a *symbolicus* helyettesítő jelleg az engesztelő-áldozatoknál, amelyekben az áldozati állat, illetve annak élete kifejezetten helyettesítője az áldozónak, illetve életének (Lev. 7:11). A substitutióknak ez az alap-gondolata kidomborodik az engesztelő áldozatoknál abban is, hogy ha azok egyes emberekért mutattak be, az áldozók az áldozati állat husából nem ehettek (Lev. 6:26, 29, 7:6); ha pedig az engesztelő áldozat a papért, vagy az egész népért mutattatott be, akkor annak husából senki sem ehetett, hanem az állat, részint az oltáron, részint a szent helyen kívül teljesen megégetendő, illetve megsemmisítendő volt (Lev. 4:1—21, Lev. 16 fej.).

Hogy a véres-áldozatoknál mi módon helyettesítheti az áldozati állat az áldozó életét? erre a kérdésre a feleletet az áldozati törvénynek a vér és az élet egymáshoz való viszonyáról szóló felfogásának megismerése adja meg.

Az ó-testamentum felfogása szerint a világalkotó principium az „Istennek lelke“ (Gen. 1:1.). Ez a lélek alkotta a kezdetben volt „tőhű vábóhű“-t szervezett világgá (kosmos); ez tette képessé az élettelen anyagot arra, hogy önmagából szerves élőket: növényeket, állatokat hozzon létre (Gen. 1 fej.); ez az életnek ama principiuma, amely az első ember orrába leheltetett és azt „élő valósággá“ (Gen. 2:7) tette, s ez az, ami ha Isten által kibocsáttatik, életet és tenyészetet támaszt, ha pedig visszavéttetik, nem marad más utána, csak a hervadás, a halál (Zsolt. 104:28—30, Jób 34:14, 15, Ezek. 37 fej.).

Isten lelke betölti az egész világot, mint annak éltető eleme. Mint ilyen azonban kiváltképen az élő állatban és az élő emberben tükröződik vissza a legszembetűnőbben, képessé tevén azokat nemcsak a fejlődésre és önmaguk propagálására, hanem a mozgásra, az ösztönszerű, az embernél pedig az öntudatos, okos cselekvésre is. Éppen ezért, mivel az isteni éltető lélek az emberben és az állatban reflektálódik legkiválóbban és a legtöbb hasonlósággal, az ó-testamentum, mint élő valóságot, mindkettőt egy névvel: „élő lélek, élő valóság“ nevezi meg (Gen. 1:20, 2:7).

Ez az „élő lélek“ az ó-testamentum felfogása szerint az ember és az állat vérében van (Levit. 17:11, 14. Gen. 9:4, 5). A vér annak vehiculuma, és a vérnek a testből kibocsátása egyszersmind az élet elvétele is. A vérétől megfosztott test nem test többé, hanem csak por és hamu (Zsolt. 104:29, Jób 30:19, Gen. 3:19), amely visszatér a porba, amelyből vétetett.

Az ember és az állat élete a vérben levő, az ember Istennel szemben való teljes önátadását a saját vérének kiontatása és ebben életének feláldozása által demonstrálhatná; ha pedig vétkezett Isten és felebarátja ellen, vére kiontatásával s ebben élete elvételével kellene bűnhődnie, az első bűn büntetésénél kimondott amaz isteni ítélet alapján, hogy a bűnösnek meg kell halnia (Gen. 2 : 17, 3 : 19). Az élet kioltásában álló devotiót azonban az áldozati-tóráh felfogása szerint Isten nem kívánja; megelégszik azzal, hogy a hívő ezt az ő tulajdonát képező tiszta állat életének feláldozásával mutassa meg (Lev. 1 : 2, 3, 3 : 1—5); a bűnös embert illetőleg pedig úgy rendelkezett, hogy a megbocsátható bűnökbe esés esetében valamely tiszta, ártatlan állatnak a vérben levő életét prezentálja ő előtte, bűne kiengesztelésül és élete váltságául. A klasszikus hely, a melyből ez a felfogás a legvilágosabban kitűnik, Mózes 3-dik könyve 17. fejezetének 11-dik verse, amely így hangzik: „ . . . a testnek élete a vérben van, én pedig az oltárra adtam azt néktek, hogy engesztelésül legyen a ti életekért; mert a vér, a benne levő élet által szerez engesztelést“ (V. ö. még Levit. 4—7. fej.)

A substitutió szempontja azonban más-más módon tűnik fel a véres áldozatok különböző fajainál, a szerint a cél szerint, a mit az áldozat el akar érni.

Az istentiszteleti áldozatoknál, a melyekhez a mindennapi és az ünnepnap gyülekezeti- és az egyesek részéről vallásos buzgóságból bemutatott égőáldozatok tartoztak, az áldozatok célja nem volt más, mint a szövetséges Isten legfőbb hatalma elismerésének s a tőle való függés érzésének hódolatteljes kifejezése és ebben a nép vagy az egyes egyén életének felajánlása. Az istentiszteleti áldozatoknál a népnek vagy az egyesnek és az Istennek viszonya normálisnak, a bűn által meg nem zavartnak tekintetvén, ezek az áldozatok szorosán vett engesztelő jelleggel nem rendelkeztek, hanem csak az Istennel való normális viszony további fentartását és az Isten áldó és védő kegyelmének továbbra is biztosítását célozták, a miért is az áldozati állat ezeknél helyettesítette ugyan a gyülekezetet, vagy az egyest, de ebben a helyettesítésben nem szerepelt a helyettes elégtétel gondolata, hanem az áldozati állat vérében levő életnek az Isten előtt való bemutatása csak azt jelképezte, hogy a gyülekezet vagy az egyes a maga életét is kész Istennek áldozni. Éppen ezért a gyülekezetért bemutatott istentiszteleti áldozatoknál hiányzott az engesztelő áldozatoknál oly fontos kézzátétel; az egyes ember által bemutatott istentiszteleti áldozatnál pedig csak azt jelezte, hogy az áldozó az áldozati állatot a maga helyettesítőjeképen áldozza fel.

A hálaáldozatoknál a cél vagy a már elveszt jókért való

hálaadásnak, vagy a kívánt jók megnyerésére vonatkozó reménységnek kifejezése volt. Az áldozati állat ezeknél is helyettesítette ugyan az áldozót, de nem mint bűnös, hanem mint Istenben bízó vagy iránta háladatos és vele jó viszonyban levő embert, aki az áldozati állat életének feláldozásával azt kívánta kifejezni, hogy az elvesztett jókért való háladatos érzésből, vagy pedig Istenbe vetett bízó hitéből kifolyólag kész volna a saját életét is Istenének áldozni. Az áldozati állat feláldozása tehát itt csak symbolizálja az áldozó önfeláldozó készségének és hiányzik belőle a vicaria satisfactionak, a helyettesítő elégtételnek a gondolata. Az ezen áldozatoknál is szerepelt kézzátételnek ebből folyólag csak az a jelentősége volt itt is, mint az istentiszteleti áldozatnál.

Más azonban a viszony az áldozó és az áldozati állat között az engesztelő áldozatoknál, amelyeknek célja a bűn vagy véték miatt a gyülekezet vagy az egyes és az Isten között megszünt jó viszony helyreállítása volt. Ezeket az áldozatokat a levitikus törvény bűnért és vétékért való áldozatoknak nevezi (Levit. 4—7. fejj.). Hogy mely esetekben kellett bűnért és melyekben vétékért való áldozatot bemutatni, annak fejtegetésébe nem bocsátkozom. Célunkra nézve elég, ha azt tudjuk ez áldozatok felől, hogy céljuk a bűn és véték által megsértett s haragvó istenség kiengesztelése, a bűnös vagy vétkes gyülekezet vagy egyén életének e harag következményei alól való feloldása és az Istennel való megszokadt jó viszony helyreállítása volt.

A levitikus törvény felfogása szerint, úgy az egész nép, mint annak egyes tagjai Isten büntető haragjával találják szemben magukat, ha a szövetséges Isten valláserkölcsei törvényeinek rendelkezéseit nem teljesítik, vagy azokkal ellenkezőleg cselekesznek. Isten büntető haragja a bűnös vagy vétkes életének elvételét vonná maga után. Isten azonban nemcsak szent és igaz, hanem kegyelmes is, a ki tekintetbe veszi népe és egyesek gyarlóságait s e kegyelméből kifolyólag maga gondoskodott a bűnbe vagy vétékbe esettek életének megkiméléséről, s a vele való megszokadt jó viszony helyreállíthatásáról. Gondoskodott az által, hogy rendelte az engesztelő áldozatokat és azokban kész a bűnös vagy vétkes életének helyettesítőjeképen az áldozati állat vérében levő életet elfogadni. (Lev. 17 : 11). A helyettesítő elégtétel és a kiengesztelés eme lehetősége azonban csak az olyan bűnökre és vétkekre nézve áll fenn, a melyek az általános emberi gyarlósággal vannak összekötve és tévedésből, gondatlanságból, kapzsiságból stb. erednek, de nem hordozzák magukon a szándékosságnak és a Isten vagy az embertársak ellen való tudatos rosszakaratnak a bélyegét. A ki tudatos és szándékos rosszakarattal követ el bűnt vagy vétket, — a hogy a törvény

mondja: „felemelt kézzel“ vétkezik, arra nézve ki van zárva a kiengesztelés lehetősége és ki kell irtatnia népe közül (Num. 15 : 30, 31).

A kiengesztelhető bűnök és vétkek esetén bemutatott véres-áldozatoknál tehát az áldozati állat a bűnös vagy vétkes gyülekezet vagy egyén valóságos helyettesítője, abban az értelemben, hogy élete az áldozó élete helyett áldoztatik fel s e feláldoztatásban kiengesztelődést, bocsánatot szerez a bűnösnek vagy vétkesnek Isten előtt. A törvény technikus terminusa erre nézve „kippér“ (hékappér) kifejezés, amely gyökfogalma szerint ezt jelenti: befed, eltakar, s vagy úgy magyarázható, hogy befedezi, eltakarja Isten szemét, hogy ne lássa többé az áldozó bűnét vagy vétkét, — vagy pedig, hogy elfedezi, eltakarja az áldozó lelkét s láthatatlanná teszi azon a bűnnek vagy vétkeknek Isten előtt utálatos és az Isten és az áldozó között volt jó viszonyt megszakított szennyét.

Az engesztelő áldozatok e valóságos helyettesítő természetete kitűnik azoknak ama ceremóniájából is, hogy bemutatásuk alkalmával az egyes egyén, vagy ha az egész népért mutattak be, az azt representáló vének vagy pap nemcsak reátették a két kezüket az áldozat fejére, annak jelzéseképen, hogy az áldozat az ő áldozatuk, hanem ünnepléses bűnvallást (Levit. 16 : 21, Num. 5 : 7), illetve, ha valamely ismeretlen egyén által elkövetett bűn súlya nehezedett az áldozóra: ártatlansági esküt tettek (Deut. 21 : 7 sk., V. ö. Num. 5 : 19 sk.) s ez által nyíltan kifejezték, hogy az áldozat az ő bűnös vagy vétkes, illetve ártatlanul vádolt lelkük helyettesítője. A mikor tehát az áldozó kiontotta az áldozati állat vérének és az abban levő életet presentálta Isten előtt, azzal azt fejezte ki, hogy abban tulajdonképen a maga életét adja bűne vagy vétke váltságául Istenének. Ezeknél az áldozatoknál tehát határozatlan kidomborodik azoknak vicaria satisfactionalis jellege.

Kérdés azonban, hogy az a vicaria satisfactio egyszersmind vicaria poenának, helyettesítő bűnhődésnek tekintendő-e? Vagyis úgy magyarázandó-e az engesztelő áldozat, hogy abban a kézrátétel és a bűnvallomás által az áldozó bűne vagy vétke áthelyeztetik az áldozati állatra, s így az, a mikor vére kiontatik, ugyanazt a büntetést szenvedni el, a melyet magának az áldozónak kellett volna elszenvednie?

Vannak, a kik így magyarázzák az engesztelő áldozatokat, s felfogásuk igazolásául hivatkoznak a nagy engesztelő nap bűnért való áldozataira, a melyeknél kifejezetten arról van szó, hogy a pusztába Azazelnek elbocsátandó kecskének fejére a főpap a kézrátétel által átrakja a nép minden hibáját, vétkét és bűnét (Levit. 16 : 21), hogy elvigye azokat magán a pusztába. S hivatkoznak arra is, hogy az engesztelő áldo-

zatok husából az áldozó nem ehetett s még a papságra nézve is „legszentebb“ étel volt, a mely a szent helyen volt megeendő s a melynek megevésében csak a papok vehettek részt (Levit. 6 : 18 a magyar fordításban 6 : 25 és 7 : 6).

E magyarázat azonban nem helyes. A kézrátételt és a bűnvallomást nem lehet a bűn vagy véték valóságos áthelyezésének tekinteni; mert ebben az esetben az áldozati állat vált volna bűnössé vagy vétkessé s ennek folytán tisztátalanná, s mint ilyennek vére, illetve vérében levő élete nem lett volna Isten előtt presentálható, sem pedig testének egy része az oltáron megégethető. S nem helyes a vicaria poena magyarázat azért sem, mivel ellenkezik a levitikus törvény kiengesztelési alapgondolatával, amely szerint bűnösért vagy vétkesért csak ártatlan élet szerezhethet engesztelést; a bűn vagy véték valóságos áthelyezése esetén pedig az áldozati állat elveszítette volna ártatlanságát s feláldozott élete nem szerezhethet volna kiengesztelődést. A nagy engesztelő nap áldozatainál is a bűnöknek és vétkeknek a kecskebak fejére áthelyezése sem valóságos, hanem csak *symbolicus* áthelyezés, s a baknak a pusztába elbocsátása nem *vicaria poena*, mert hiszen ez az *actus* csak azután történt, amikor a másik kecskebak már bűnért való áldozatként leöletett és vére a szentek szentében Isten előtt presentáltatott, tehát amikor a kiengeszteltetés már megtörtént. A pusztába elbocsátott kecskebakkal végzett ceremonia tehát *symbolicus* kifejezése volt a már megtörtént kiengesztelésnek és a bűnök és vétkek megtörtént megbocsáttatásának. Hogy a bűnért vagy vétkéért áldozó ember áldozata husából nem ehetett, szintén nem bizonyítéka a vicaria poenának, hanem csak természetes folyománya az áldozat jellegének. Az áldozati állat helyettesítője lévén az áldozónak, a végre, hogy számára engesztelést szerezzen, természetes, hogy annak, mint ilyennek, husából nem ehetett. De nem ehetett az istentiszteleti égő-áldozat husából sem, amely áldozatnál pedig a vicaria satisfactio gondolata nem szerepelt, de domináns volt az ének devotiónális teljes önfeláldozása. Hogy az engesztelő áldozat husából az áldozó nem azért nem ehetett, mivel az a bűn vagy véték áthelyezése által helyette vicaria poenát szenvedett, bizonyítja az is, hogy a húst a papság elfogyaszthatta, amit pedig nem tehetett volna meg, ha az áldozati állat a bűn vagy véték valóságos átruházása által bűnössé, vétkessé, tehát tisztátalanná lett volna.

Leginkább kiderül azonban a vicaria poena teoriájának tarthatatlansága abból, hogy a törvény, teljes szegénység esetén megengedte, hogy a bűnös vagy vétkes ember, a szabályszerű állat-áldozat helyett egy igen csekély értékű ételáldozatot mutathasson be lelke váltságául (Levit 5 : 11),

amelynél pedig vicaria poenát egyáltalában nem lehet feltételeznünk, sőt még vicaria satisfactoról is csak nagyon halvány és nagyon általános értelemben szólhatunk.

Különbén is jól meg kell jegyeznünk az összes véres áldozatokat illetőleg azt, hogy azokban a fősúly nem magára a leölésre, hanem a vérvételre és a vérrel való manipulációra esett, s a leölés tulajdonképen csak nélkülözhetetlen modus procedendi volt a főcél eléréséhez: az állat vérben levő életének kivételéhez és az Isten előtt leendő presentálhatásához.

Az áldozati állat vérének, illetve vérében levő életének Isten előtt való presentálása volt tulajdonképen az, ami által az istentiszteleti és a békeáldozatoknál a devotio, illetve a hálaadó- és a vétékért való áldozatoknál ez a presentálás a kiengesztelő áldozatoknál pedig a kiengesztelés eszközöltetett. Éppen ezért az áldozati szertartások legfontosabb eleme a vérrel való manipuláció volt.

A teljesen kifejlődött levitikus áldozati-rendszerben az áldozati állat vére, illetve annak abban levő élete Isten előtt volt presentálandó és pedig annál közvetlenebbül, minél főbenjáróbb volt az áldozat. A legalacsonyabb fokon, az égő-, a hálaadó- és a vétékért való áldozatoknál ez a presentálás a papok által felfogott és folytonos keverés által a meg-alvadástól megóvott vérnek az áldozati oltár körül való elhintése, illetve szétöntése által történt meg (Lev. 1:5, 3:13 sk. 7:2). A magasabb fokon, az egyes laikusokért bemutatott bűnért való engesztelő-áldozatnál az áldozati oltár szarvainak az állat vérével megkenésével és a vérnek az oltár aljára öntésével (Lev. 4:22 sk.). A még magasabb fokon, papért vagy az egész gyülekezetért bemutatott bűnért való áldozatnál a vérből a szentek szentjét elfedező függöny felé kétszer hintés, a szentélyben álló füstölő oltár szarvainak megkenése és a többi vérnek az áldozati oltár aljára öntése által (Lev. 4:6, 17). A legmagasabb fokon, a nagy engesztelő nap bűnért való áldozatainál pedig a vérnek a szentek szentjébe bevitele, vele a frigyláda felső lapjának kétszer meghintése és a frigyláda előtt kétszer hintés, azután az áldozati oltár szarvainak köröskörül megkenése és az oltárnak hétszer való meghintése által (Lev. 16 fej.).

Az áldozati állat vérével való eme manipulációban lehetetlen észre nem vennünk a gradatiót, a mellyel az áldozatnak a vérben levő életét mind közelebb igyekeztek hozni Istenhez, hogy a presentáció annál közvetlenebb és az áldozat kiengesztelő, bűn és véték-törő hatása annál teljesebb legyen.

A vérrel való manipuláció azonban nemcsak az oltárokkal és a frigyládával kapcsolatban történt, hanem helyet foglalt az a vallásos ceremóniák között egyéb tekintetben is, amikor tárgyoknak vagy személyeknek valamely rituális

tisztátalanságtól megtisztításáról és azoknak Isten szolgálatára szenteléséről, vagy a szent gyülekezetbe való újra befogadásáról, vagy pedig valamely veszedelemnek elfordításáról volt szó.

Igy azt olvassuk, hogy Mózes az általa emelt oltárt az áldozati vérnek reáhintése által tisztította meg profán tisztátalanságától és szentelte fel Isten szolgálatára (Ex. 24:3–8, 29:36, 37). Hasonló utasítást találunk Ezekiel prófétánál is (43:18–26) a fogság után helyreállítandó oltár felszentelésére nézve is. A papok felszentelésénél szintén fontos volt a vérrel való manipuláció. Az ekkor bemutatott egyéb áldozatok között ott szerepelt a felszentelési kos, amelynek véréből a felszentelendő pap ruhája meghintetett, jobb fülének cimpája s jobb kezének és jobb lábának hüvelykúja megkenetett (Ex. 29:19–22). E szertartás által a felszentelt pap megtisztított minden profán, az Istentől elrekesztő tisztátalanságtól és méltóvá tétetett az Isten előtt való szolgálatra. Az Isten és a nép között a Sínai hegynél kötött szövetség az áldozati vér egyik felének az oltárra, a másik felének a népre ráhintése által pecsételtetett meg (Ex. 24:6–8), a mihez, úgy látszik, még az is hozzájárult, hogy az áldozati állatokat kétfelé hasították és az egymással szembehelyezett testrészek között a szövetség megkötői átmentek, annak jelzéséül, hogy a miképpen a szétvágott állatokat lehetetlen újra egyesíteni és élővé tenni, úgy a megkötött szövetséget sem lehet felbontani; ha pedig valamelyik fél felbontaná, az adassék halálra, amiképen az áldozati állatok halálra adattak (Gen. 15:9–18, Jerem. 34:18). A tisztátalanná léétel miatt a szent gyülekezettel és egyszersmind az Istennel megszakadt közösség helyreállításaképen találjuk a különböző tisztulási engesztelő-áldozatokat (Levit. 12. fejj., 14–15 fejj., Num. 19. fejj.), amelyek közül a poklosságtól megtisztult ember és ház megtisztításánál szerepelt különösképen a vérrel való manipuláció, amikor az áldozatul bemutatott két madár közül az egyiknek vére forrásvízzel megtöltött edénybe bocsátatott, abba a másik, életben hagyott madár, a cédrusfaágból és izsópból készült s karmazsin fonállal összekötött vérhintővel együtt belemártatott, a reájok tapadt véres vízzel a megtisztítandó ember, vagy ház hétszer meghintetett, a megtörtént megtisztulás és a betegség elvételének symbolizálása végett pedig a véres vízbe bemártott élő madár elbocsátatott (Levit. 14:1–7, 49–53). Kiegészítette ezt a vérrel való manipulációt a poklosságtól megtisztult embernél, az első megtisztítás után nyolcadnapra bemutatott engesztelő (vétekért való) áldozat véréből az illető ember jobb füle cimpájának és jobb keze és jobb lába hüvelykújjának megkenése (Levit. 14:10–14).

A valamely nagy veszedelem elhárítása végett hozott

áldozatok között a vérrel való manipulációt különös jelentőséggel találjuk meg a páska-állat leölésénél. A leölt állat vére, a belemártott izsóp-köteg segítségével a két ajtófélfára és a szemöldök fára volt reá hintendő, hogy a vér jelül legyen és a „pusztító“ be ne menjen a házba öldökölni.

A vérrel való mindeme manipulációknak kétségtelenül a vér misztikus gyógyító, megtisztító és engesztelő hatásában való hit volt az alapja, a mi meg a primitív animistikus felfogásban gyökerezett. Ezt a hitet azonban nemcsak a zsidó nép táplálta, hanem a földnek minden primitív népe is, sőt táplálja még ma is. Az ó-testamentumi vallás áldozati szer-tartásaiban is több helyen fel- feltűnik az ősi primitív animis-tikus felfogásnak egy-egy jelensége, de csak mint a régi multnak öntudatlan maradványa, a mi eredeti jelentőségét teljesen elveszítette a későbbi, az Isten közvetlen kijelentésére és parancsolatára alapított levitikus áldozati rendszerben.

Nem lehet ugyan kétségünk afelől, hogy addig, a míg ez a levitikus áldozati rendszer a hosszú fejlődés során megnyerte tisztultabb alapelveit és határozott rendszerét, s a míg az áldozatok nem centralizáltattak a jeruzsálemi templomra, addig a családi és a vidéki szentélyeknél bemutatott áldozatok bőven rendelkeztek a primitív népek mai áldozataiban is szereplő érzéki, misztikus és magikus elemekkel, — a levitai áldozati törvény azonban, tisztultabb felfogása mellett, a legnagyobb részben kirekesztette azokat magából, vagy a mennyiben meghagyta is a külsőségekben, de megszellemesítette, szimbolikusokká tette s ezáltal utját vágta minden érzéki, magikus és babonára vagy meg nem engedhető gyakorlatokra vezető szokásnak. Ezért, bár keresztyén álláspontból nézve az ó-testamentum egész áldozati rendszerére, azt kell is mondanunk, hogy az csak a régi világ erőteljes és gyarló elemeihez tartozott (Gal. 4 : 9), a mely az embernek és Istennek belső harmóniáját fenntartani és a teljes kiengesztelést és a bűnből való újjászületést kieszközölni képtelen volt is, — de szellemi alappondolataival, nemes intencióival, minden babonaságtól ment komoly szertartásaival ama régi elemek között olyan értékes fejlemény volt, a mely iránt, mint a Krisztus tökéletes áldozatának és váltságszerzésének előképe iránt, a keresztyénségnek mindenkor mély tisztelettel kell viseltetnie.

Hamar István.